

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra veřejného práva

Typy právní kultury

Bakalářská práce

Types of legal culture

VEDOUCÍ PRÁCE

JUDr. Mgr. Petr KROUPA Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Vojtěch NÁHLOVSKÝ

PRAHA

2023

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Milovicích, dne 01.03. 2023

.....
Vojtěch NÁHLOVSKÝ

Anotace:

Tato bakalářská práce „Typy právní kultury“ provede exkurz do historického vývoje právních kultur a právních systémů s akcentem na ty největší, a to pohledem na ústavnost a aparáty států. Na začátek je třeba zmínit problematiku a jednotlivé pojmy z oblasti právních kultur a následně je v jednotlivých částech vysvětlit a uvést jejich stěžejní znaky, které tvoří jejich podstatu. V této práci jsou zachyceny nejen teoretická východiska právních systémů, ale také jejich praktické fungování i vzájemná koexistence a vývoj, s akcentem na angloamerické a kontinentální právo.

Annotation:

This bachelor thesis "Types of Legal Culture" will take an excursion into the historical development of legal cultures and legal systems, with an emphasis on the largest ones, by looking at constitutionalism and the apparatus of the state. To begin with, it is necessary to mention the issues and the different concepts of legal cultures and then to explain them in their individual sections and to state their key features that constitute their essence. This work captures not only the theoretical background of legal systems, but also their practical functioning and their mutual coexistence and development, with an emphasis on Anglo-American and Continental law.

Klíčová slova:

Právo, právní věda, typy právní kultury, angloamerický právní systém, kontinentální právo, římské právo, společnost, obyčej.

Obsah

ÚVOD	6
1. VZTAH PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY.....	8
1.1. DEFINICE POJMU PRÁVO	8
1.2. NEJVÝZNAMNĚJŠÍ PRÁVNÍ ŠKOLY A UČENCI	9
1.3. NÁLEŽITOSTI PRÁVNÍCH KULTUR	10
1.4. VZTAH PRÁVA A STÁTU	12
1.4.1. <i>Fenomén práva</i>	13
1.4.2. <i>Právní stát</i>	13
1.4.3. <i>Formy vlády</i>	14
1.5. ÚSTAVNOST – FORMY VYJÁDŘENÍ.....	14
1.5.1. <i>Pojem a druhy ústav</i>	15
2. EVROPSKÁ KONTINENTÁLNÍ KULTURA VZNIK A VÝVOJ.....	17
2.1. POČÁTKY PRÁVNÍ KULTURY V OBDOBÍ STAROVĚKÉHO ŘECKA	17
2.1.1. <i>Politický vývoj antického Řecka</i>	17
2.1.2. <i>Nejvýznamnější díla řeckého státoprávního myšlení</i>	18
2.2. OBDOBÍ STAROVĚKÉHO ŘÍMA.....	18
2.2.1. <i>Starověký Řím – historický vývoj</i>	18
2.2.2. <i>Hlavní římské orgány a způsob výkonu moci</i>	19
2.2.3. <i>Nejvýznamnější právnické osobnosti</i>	20
2.2.4. <i>Přehled nejvýznamnějších římskoprávních památek</i>	21
2.2.5. <i>Vliv Římského práva restrukturalizaci práva Zemích Koruny české</i>	21
2.2.6. <i>Ius regale montanorum (Horní zákoník Václava II.)</i>	22
3. ANGLOAMERICKÝ PRÁVNÍ SYSTÉM	22
3.1. VZNIK A VÝVOJ ANGLOAMERICKÉHO PRÁVNÍHO SYSTÉMU	22
3.2. SOUDNÍ PRECEDENT.....	23
3.3. OBECNÉ PRÁVO (COMMON LAW).....	23
3.4. POČÁTKY HISTORIE OSIDLOVÁNÍ AMERICKÉHO KONTINENTU.....	24
3.5. CESTA K OSAMOSTATNĚNÍ SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH	25
3.6. PRAMENY PRÁVA ANGLOAMERICKÉ PRÁVNÍ KULTURY	26
3.6.1. <i>Vývoj lidských práv ve Spojených státech amerických</i>	26
3.7. KONSTITUTIVNÍ VÝVOJ SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH	28
4. ISLÁMSKÝ TYP PRÁVNÍ KULTURY.....	29

5. SUBSYSTÉMY KONTINENTÁLNÍ PRÁVNÍ KULTURY VZNIK A VÝVOJ.....	30
5.1. FRANCIE HLAVNÍ MEZNÍKY VE VÝVOJI ÚSTAVNOSTI	30
5.1.1. <i>Nejvýznamnější právní kodifikace z oblasti Francie</i>	32
5.2. ITÁLIE – MEZNÍKY VE VÝVOJI PRÁVNÍCH DĚJIN	33
5.3. NĚMECKO – MEZNÍKY VE VÝVOJI PRÁVNÍCH DĚJIN	36
5.4. RAKOUSKO A UHERSKO – MEZNÍKY VE VÝVOJI PRÁVNÍCH DĚJIN	40
5.4.1. <i>Rakousko</i>	40
5.4.2. <i>Uhersko</i>	42
5.5. POLSKO – MEZNÍKY VE VÝVOJI PRÁVNÍCH DĚJIN	44
ZÁVĚR.....	48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	50
SEZNAM POUŽITÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ:.....	50

Úvod

Tato práce pojednává o problematice historie a vývoje právních kultur. Tímto tématem se zabývalo mnoho uznávaných odborníků a zajisté ještě mnoho o této problematice bude napsáno, jelikož právní systémy se neustále vyvíjí a zdokonalují, a to již po tisíce let, stejně jako se vyvíjí lidská společnost i svět okolo ní. Toto téma je obsáhlé, zejména s ohledem na různorodost a proměnlivost této oblasti. Určitě je také zapotřebí zmínit, že právní kultury mají mezi sebou odlišnosti stejně tak jako i ty kultury lidské, ale i přesto se navzájem ovlivňují, propojují a vznikaly na podobném základě. Ve svém důsledku pak ovlivnili životy po mnoho generací a jejich počátky se datují do dávného starověku.

Tato práce zpracovává nahlédnutí do typizace právních kultur a do souvisejících historických vlivů na jejich rozvoj.

Typizace právních kultur, vztahy mezi nimi z pohledu soukromého, veřejného, vnitrostátního a mezinárodních práva byla tématem řady odborných publikací a zabýval se jím i významný český autor a právník 20.století. Jedná se o Viktora Knappa, který ve svém díle Velké právní systémy, podrobně dělí jednotlivé právních kultur na jednotlivé subsystémy. Kromě těch největších – kontinentální, angloamerické a islámské rozlišuje a zohledňuje systémy náboženských a tradičních práv (mimo islám), existují i další možnosti, kdy existuje relativně velký výčet možných subsystémů práva, ku příkladu v oblastech afrických zemí atd.

Cílem této práce není odborná publikace a rozbor, či objevování nových, doposud nepublikovaných poznatků o právních kulturách, ale shrnout ty nejdůležitější a elementární fakta o doposud probádaných právních systémech a udělat přehled o základních rysech, společných znacích a především odlišnostech, aby bylo možné utvořit ucelený soubor znalostí o této problematice.

V této práci jsou popsány základní historické aspekty vývoje právních kultur celého světa a je zapotřebí, je vzájemně porovnat a vytvořit ucelený obraz.

Právo se vyvíjelo v závislosti na sociálních vztazích a kulturách, které jednotlivé území obývaly a měly potřebu na základě jejich zvyklostí a každodenních činností upravovat tyto vztahy. Podobně jako mají stejný základ tyto

právní kultury, tak se také odlišují v závislosti na dějinném vývoji prostředí, kde vznikaly.

Hlavní pozornost v této oblasti je nutné věnovat starověkému Římu, jehož právní kultura je jednou z nejpestřejších a nejzajímavějších a měla nejdelší trvání. V této době vznikly právní a ústavní instituty, které položily základy právní vědě ve formě zákonů, které přetrvaly po staletí a staly se základem moderních právních norem, státních zřízení a institucí.

Prvotním a nejdůležitějším cílem tohoto procesu, tj. vzniku právní kultury, je nepochybně regulace a normování chování člověka a formování jeho morálky. Od vzniku lidstva je právě morálka, která normalizovala chování jednotlivce, definovala, jak se má chovat, respektive, jaké chování je vůči společnosti přijatelné, tudíž legální a jaké je nepřijatelné čili nelegální a v tomto případě jaký druh sankcionování použít, jelikož motivace a obava z postihu jsou ty nejvýraznější stimuly k tomu, jak se má lidský jedinec projevovat ve společnosti. V dávných dobách byly tresty spíše zastrašujícího charakteru, taktéž tak zvané drakonické. Postupně, jak se společnost vyvíjela a jedinci se v ní socializovali, tak tyto drakonické tresty byly nahrazeny mírnějšími sankcemi, ale odstrašující charakter byl stále zachován i v této oblasti je nutné podotknout, že jako je pestrá paleta právních kultur, tak rozmanitá je i variabilita nápravy jedince ve formě trestů v různých částech světa. Dříve se řešilo zastrašení jedince, aby se takového jednání nedopustil, a pokud k takovému chování došlo, tak byla sankce taková, aby jej i další členy společnosti od takového chování odradila.

V současnosti až tak neřešíme odstrašení jedince nebo společnosti, ale v případě deliktu se zabýváme i nápravou jedince a zkoumáním psychických motivů, proč se takového jednání dopustil a dále otázkou resocializace a jeho návratu a znovu začlenění do společnosti.

1. Vztah práva a právní vědy

1.1. Definice pojmu právo

A. Gerloch, který je jedním z nejvýznamnějších soudobých autorů v oblasti teorie práva a definuje pojem práva takto: „Pojem „právo“ nelze snadno popsat, či definovat. Jedná se o multidimenzionální fenomén, který musí být zkoumán ve více rovinách, resp. aspektech. Nelze jej tedy vymezit jednoduchou definicí, jde o polysémní (vícevýznamový) výraz.“¹

Člověk jakožto tvor společenský má celoživotní touhu být součástí společenstva, zde je také nutnost regulovat společenské vztahy a vazby.

Tyto normy upravují chování nejen osob, ale i organizací. Platné právní normy upravují za pomoci zákazů, příkazů a dovolení chování ve společnosti. Zároveň svou formou upevňují a právně zakotvují způsoby vynucení.

Společnost lze vidět jakožto složitý mechanismus, kde je nutné zajistit řád a pořádek, jako nezbytný předpoklad k tomu, aby mohla fungovat.

V základní rovině lze právo rozlišit na:

- **Objektivní právo** – tato pravidla chování jsou státem vynutitelná a každý je povinen se dle nich řídit. V praxi to znamená, že pokud jedinec má subjektivní názor na určité chování, musí jej přesto respektovat.
- **Subjektivní právo** – to představuje možnost chovat se daným způsobem a vychází z objektivního práva člověka. Míru možného chování lze vyvodit z obsahu konkrétního právního vztahu a bývá to zpravidla souhrn určitých oprávnění.²

Přirozené právo vzniklo nezávisle na společnosti, jelikož určité normy, vznikaly ve formě obyčejů, které zde byly od vzniku lidstva.

Obyčej lze definovat jakožto chování nebo jednání, které je osobám, které existují v rámci konkrétní společnosti, známé, zažité a dlouhodobě užívané.

Pro funkčnost právních norem je nutné, aby nebyly závislé na jednání člověka.

1) GERLOCH, Aleš. Teorie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1 , str. 21.

2) Tamtéž, str. 23.

Co se týče výkladu práva, existují mnohé teorie.

- **Teorie přirozeného práva** – souhrn právních principů a nezadatelných subjektivních práv.³
- **Sociologická právní koncepce** – spatřuje právo jako formu, která definuje způsoby chování ve společnosti.
- **Pozitivistická teorie** – vnímá právo jakožto právo dané státem, které je právně zakotveno.⁴

1.2. Nejvýznamnější právní školy a učenci

Mezi základní školy a učence zabývající se přirozenoprávní teorií můžeme jmenovat tyto:

- **Aristoteles** – Jeho učení spočívalo v myšlence, že základem všech právních úkonů a spravedlnosti má být ústava státu taková, která bere v potaz majetek lidí a člení společnost dle něj na různé skupiny dle bohatství, respektive majetkového cenzu a tím i ctnosti. Je považován za zakladatele logiky a autorem myšlenky, že zákony nemohou být výplodem libovůle.⁵
- **Stoická škola** – Vidí smysl ve výrokové logice, mimo jiné systém pro vybudování soudního systému. Základní myšlenkou je, že správné jednání (chování) vychází ze správného uvažování.⁶
- **Tomáš Akvinský** – Zastával myšlenku, že zákon je rozumově odůvodnitelný, respektive z něj vychází. Jednalo se o prvního právního učence, který aplikoval moderní pohled na právo a řeší otázku, zdali kromě přirozeného práva neexistuje praktičtější systém pravidel chování a je založen na propojení státní moci a společnosti. Z jeho myšlenek vzniká nový systém zákonů – zákony pozitivní (*leges naturales*), dále zákony lidské (*leges humanae*) a zákony božské (*leges divinae*), které jsou věčné a z těchto člověk odvodí normy přirozené a vytvoří normy lidské.⁷

3) GERLOCH, Aleš. Teorie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1 , str. 24.

4) Tamtéž, str. 23.

5) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7 , str. 664.

6) Tamtéž, str. 665.

7) Tamtéž, str. 692.

Tito, výše jmenovaní, se svým učením zasloužili o to, že až do konce 18.století se právní filozofie zabývala povětšinou přirozenoprávní školou. Ve svých počátcích přirozenoprávní učenci hlásali že ideální právo je nezávislé na státu a církvi. V novějších dobách zastávali učenci přirozenoprávní filozofie názor, že toto právo vzniká jakoby nezávisle na vůli společnosti a lidí.

Právní filozofie lze rozdělit dle zkoumané problematiky do tří kategorií.

- První z nich se zabývá pojmem spravedlnost, jakožto základní vlastností práva.
- Druhá kategorie hledá možnosti realizace práva zajišťující spravedlnost.
- Existuje zde kategorie nespravedlnosti, která degraduje úroveň práva a podkopává jeho morálku, co se týče vnímání ve společnosti.

1.3. Náležitosti právních kultur

V současnosti rozeznáváme tyto hlavní typy právních kultur:

- **Kontinentální typ**
- **Angloamerický typ**
- **Islámský typ** – základem této právní kultury je tradiční náboženské právo. Je aplikováno zejména v rozvojových zemích.

Kontinentální právní systémy jsou charakteristické tím, že hlavním pramenem práva je zákon. Naproti tomu v angloamerickém systému jsou pramenem práva precedenty a právní obyčej. Tento rozdíl ve vytváření práva pak vede i k dalším rozdílům, které se týkají legality, legitimacy a aplikace práva. Dalším rozdílem je to, že vývoj kontinentálního právního systému byl více ovlivněn římským právem a římským státem jakožto celkem, než je tomu u anglosaského typu.⁸

Francie také položila základ prvnímu klasickému novodobému kodexu – *Code Napoleon*, který vznikl v roce 1804 a stal se vzorem pro další právní zákoníky v Evropě.

Uspořádání právních norem do určitého celku se nazývá právní systém, který se dále člení na právní odvětví. Základním stavebním kamenem právního systému

8) GERLOCH, Aleš. Teorie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1 , str. 106.

je právní norma, která koresponduje s odvětvím práva. Na základě tohoto kritéria může být právo subsumováno do čtyř systémů:

Veřejné právo a soukromé právo – je specifické tím, že se od sebe odlišují metodou právní regulace, kde právní předpisy soukromého práva obsahují zpravidla dispozitivní normy, vychází z rovného postavení subjektů a stanovují sankce závisející na vůli subjektů. U veřejného práva se právní předpisy vyznačují převahou kogentních norem, principem nadřazenosti orgánů veřejné moci vůči ostatním subjektům. Tyto orgány mají ve své pravomoci ukládat na základě zákona příslušná opatření a postihy.⁹

Hmotné a procesní právo – právní normy hmotné jsou charakteristické tím, že definují systém subjektivních práv a povinností, na rozdíl od procesních práv, která definují cestu, jak dosáhnout jejich dosažení a vynucení. Odborná literatura často hovoří i o takzvaném primárním a sekundárním právu.¹⁰

Mezinárodní a vnitrostátní právo – mezinárodní právo se od vnitrostátního odlišuje tím, že mezinárodní právo je obvykle tvořeno mezinárodním konsenzem, na rozdíl od vnitrostátního, které si stát „zřizuje“ a spravuje sám. Mezinárodní právo může být do vnitrostátního systému práva recipováno na základě mnoha možných mechanismů.

Angloamerický právní systém – chápe právo a rozděluje jej do jednotlivých odvětví, na rozdíl od kontinentálního systému, který jej dělí na soukromoprávní a veřejnoprávní. Příkladem dalších rozdílů může být na příklad Anglie, kde během buržoazní revoluce došlo k plynulému přechodu od feudalismu za současného zachování některých institutů a právních norem charakteristických pro právo feudální. Naproti tomu u kontinentální právní kultury, kde k vývoji došlo nejprve ve Francii v rámci Velké francouzské revoluce v roce 1789, kde byla tato transformace právních forem a institucí velmi radikální a byla zaměřena proti praktikám feudálním¹¹.

09) GERLOCH, Aleš. Teorie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1 , str. 117.

10) Tamtéž, str. 116.

11) Tamtéž, str. 107.

1.4. Vztah práva a státu

V této klasifikaci práva slouží právo jakožto „mantinel“, ale i jako kontrolní aparát výkonu jednotlivých mocí státu. Dále můžeme rozlišovat stav, zdali je stát členem mezinárodních organizací (vládních), tak na úrovni „nadnárodní“. Ty jsou obvykle spravovány a vydávány centrálními orgány těchto organizací, tento druh „legislativního procesu“ je pro státy zavazující.¹²

Tvorba právních norem je spíše formulací pravidel chování, která plyne z nutnosti řešení společenských rozporů nebo úpravy základních společenských vztahů. Myšlenka kontroly státu právem se datuje již od počátku vývoje práva, a to již od starověku.

V oblasti občanských práv a svobod je stát deklarantem těchto skutečností:

- Zastupuje obecný a veřejný zájem, ochraňuje zájmy skupinové a individuální povahy.
- Zajišťuje dodržování a ochranu na základě demokratických práv a svobod

Hlavním důvodem existence práva je zajistit rovnováhu na jazýčku vah mezi výše zmíněnými rolemi.

Udržení právní jistoty, rovnováhy a občanských práv a svobod si žádá vytvoření pracovního prostoru pro tyto činnosti s úkolem:

- Zajistit a vytvořit záruky pro fungování systému práv a svobod a dohlížet na jejich dodržování a neomezování.
- Zajistit, aby v rámci právního systému byla vhodná legislativa, která zajistí a deklaruje práva a svobody občanů a také je zde nutnost občanů o této skutečnosti informovat čili je potřeba vytvořit informační aparát pro zajištění potřeby informovanosti a právní jistoty obyvatel.

12) PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státní věda*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-053-6. str. 67.

1.4.1. Fenomén práva

Společnost se projevuje individuálním jednáním, a proto je zde potřeba tato individuální jednání regulovat. Každý jednotlivý člen společnosti participuje na jejím vývoji a vytváří podmínky pro rozvoj společnosti. Stát zde funguje pouze jako dohledový aparát, který se snaží na tento vývoj reagovat, jelikož stát je nadstavba organizované společnosti.

1.4.2. Právní stát

Právní stát je základem témat právní teorie a ovlivňuje i jiné vědní obory, jako je sociologie, politologie, psychologie a další. Koncept právního státu vznikl již za dob antického Řecka, a to v podobě městských států, zvaných *Polis*.¹³

V novodobé historii je vznik právních států datován do období mezi 18. a 19. stoletím. Hlavním zdrojem a nositelem státní moci je obyvatelstvo, které je jedním ze znaků výkonu státní moci ve státě, další znaky jsou státní moc a státní území.¹⁴

Právní stát nelze snadno elementárně identifikovat, respektive neexistuje konkrétní definice, jelikož existuje mnoho pohledů na to, co může být právním státem, neboť pojem „právní stát“ představuje určitý ideál, ke kterému se státy chtějí přiblížit.

Právní stát je založen na:

- Legalitě
- Legitimitě
- Suverénním lidu
- Právní jistotě
- Dodržování základních lidských práv a svobod
- Minimalizaci zásahů do svobod jedince
- Výkonu státních orgánů v souladu s demokratickými principy
- Systému brzd a protiváh a kontroly.

13) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str. 57.

14) PAVLÍČEK, Václav. Ústavní právo a státověda. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-053-6, str. 58.

1.4.3. Formy vlády

Forma vlády může být spojena s otázkou ústavního postavení hlavy státu, v jiném pojetí je to soustava nejvyšších orgánů státní moci a jejich vzájemných ústavních vztahů, které se soustřeďují hlavně na vztahy mezi hlavou státu, vládou a parlamentem, forma vlády bývá obvykle výsledkem demokratických revolucí.¹⁵

K rozvoji soudní moci v systému evropského kontinentálního práva dochází zejména po II. světové válce, kde se původní duální vztah zákonné a výkonné moci rozšiřuje o kontrolní mechanismy. Na formu vlády mají vliv i místní orgány státu a orgány územní samosprávy.¹⁶

1.5. Ústavnost – formy vyjádření

Ústava je základní institut pro demokratizaci a zaručení ochrany práv a svobod občanů daného státu. Další hlavní funkcí ústavy je definovat způsob výkonu státní moci a její jednotlivé rozložení, nedílnou součástí bývá systém brzd a protiváh. V praxi to znamená vládu lidu skrze demokratickou ústavu, respektive vládu skrze lid a pro lid, tj. oddělení výkonu státní moci a ochranu lidských práv a svobod.

Jakožto orgán, který ochraňuje ústavnost a chrání občany proti nelegitimitě a rozporům v oblasti práva, lze v České republice za tento orgán považovat Ústavní soud ČR, který provádí kontrolu ústavnosti tím, že posuzuje právní předpisy, zda jsou v souladu s ústavním pořádkem, dále kontroluje a rozhoduje v případech ústavních stížností jednotlivých stěžovatelů.¹⁷

V historickém vývoji byla snaha, prosadit ústavnost, vedena prosazením psané ústavy, která by byla nejvyšší právní silou ve státě. Všichni by jí byli vázáni včetně absolutistického panovníka. Toto jednání vyústilo ve snahu o vytvoření konstitučních monarchií, které začaly vznikat v 19. století a u nás se poprvé objevila v revolučním roce 1848.¹⁸

15) PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-053-6. str. 108.

16) Tamtéž, str. 105.

17) Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění, článek 87.

18) MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4. str. 213.

1.5.1. Pojem a druhy ústav

Ústava státu je obvykle dokument nejvyšší právní síly, daného právního řádu, který bývá považován za ustanovující zákon právní moci a jedná se o vůli existence státu a vůli jej ustanovit.

Pravidlo *Lex superior derogat legi inferiori* (právní předpis vyšší právní síly má aplikační přednost před právním předpisem nižší síly), jedná se o základní pravidlo zahrnující všechny zákony a podzákoné právní předpisy, týká se to všech právních norem a předpisů, které zároveň nesmí být v rozporu s Ústavou a ústavními zákony, tento harmonizovaný vztah, vytváří ústavní pořádek České republiky. Tento pojem je ve světě ojedinělý. Pojem ústavní pořádek je typický zpravidla jen pro Českou republiku.

Na řešení rozporů zákonů dohlíží obvykle ústavní soudy. Výjimkou jsou státy angloamerické právní kultury, kde tato pravomoc náleží obecným soudům.

Velice často bývá ústava rigidní, což značí, že ji lze změnit pouze kvalifikovanou většinou. Moderní ústavy jsou obvykle charakteristické tím, že jsou monolegální (vše je opatřeno v rámci jednoho dokumentu), nebo polylegální (součástí ústavy je vícero dokumentů, příkladem může být ústava ČR), a bývají rozděleny na dva celky. První celek se zabývá výkonem státní moci ve státě a rozdělením mezi jednotlivé orgány, druhá část potom postavením člověka vůči státu (ústavou deklarovaná práva a povinnosti).¹⁹

Ústava obvykle definuje:

- Formu státního zřízení (monarchie, republika, teokracie atd.)
- Výčet základních lidských, občanských, sociálních, kulturních a hospodářských práv
- Formu státu, zda se jedná o federaci (pevný svazek států), konfederaci (volný svazek států), unitární stát (jednotný stát)
- Formu vládního systému (absolutní, poloprezidentská, prezidentská, parlamentní)
- Demokratický režim státu
- Dělbou státní moci (zákonodárná, výkonná, soudní)
- Informace související s občanstvím, územím, symboly a další.

19) PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-053-6. str. 159.

Základní dělení ústav dle:

- Způsobu ustanovení
 - Psaná – je tvořena jedním nebo více zákony a můžeme ji nalézt především v evropských zemích. V České republice je Ústava polylegální (součástí je více právních předpisů), neboť je brána jako celý ústavní pořádek. U nás je to konkrétně ústavní zákon číslo 1/1993 Sb. Ústava ČR.
 - Nepsaná – tvoří ji jiné formy práva – například ústavní zvyklosti, precedenty, historické dokumenty. Příkladem takové ústavy je ústava Velké Británie.
- Originality
 - Originální – téměř každá ústava.
 - Přenesená – hovoříme o ní v případě, že byla přenesena na nové území. Příkladem je ústava Spolkové republiky Německo, přenesená po sjednocení na území NDR.
- Za jakých okolností byla ustanovena
 - Revoluční – bývá vyhlášena v rámci revolučních změn (prozatímní ústava Československé republiky 1918).
 - Oktrojovaná – jedná se o ústavu vydanou jakožto rozhodnutí panovníka bez souhlasu zastupitelského orgánu.
- Míry obtížnosti změny ústavy:
 - Flexibilní – lze ji změnit bez vážnějších obtíží, ve formě novelizovaného zákona.
 - Rigidní – změna je obtížnější, pro provedení je nutné odsouhlasení kvalifikované většiny množství hlasů členů zákonodárského sboru.

Hlavní podstatou dělení ústav je dělení na demokratické a autokratické, ale není přesně definováno, že se musí od sebe odlišovat, záleží spíše na míře dodržování a uplatňování.²⁰

20) PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státní věda*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-053-6, str. 162.

2. Evropská kontinentální kultura vznik a vývoj

2.1. Počátky právní kultury v období starověkého Řecka

Dějiny Řecka jsou jedny z nejstarších dějin v oblasti práva, a to ze všech evropských zemí. Zmínky o vývoji této civilizace máme již z druhého tisíciletí před naším letopočtem, kdy první vlna osídlovatelů byla později tvůrcem slavné mykénské kultury. Druhá vlna imigrace nastala po roce 1200 před naším letopočtem a bývá nazývána dórskou, protože začalo osidlování Řecka Dóry a jim příbuzných kmenů. Již v sedmém tisíciletí před naším letopočtem zde vznikají první osady. Pro tuto dobu jsou typické časté boje mezi vládci a značné sociální rozdíly ve společnosti. Na konec tato kultura padla za oběť nájezdům mořských národů a Dórů, kteří se zde spolu s dalšími kmeny usadili. Vlivem toho došlo k velkému hospodářskému a kulturnímu úpadku, který je označován jako „Temné období“. Z těchto dob pochází i jméno Řekové, které je jménem dórského kmene „Graici“. Tato doba znamenala ve vývoji tehdejšího Řecka rozpad patriarchální rodové společnosti a tvorbu a rozvoj otrokářských městských států. Z prvopočátku zde platilo právo obyčejové, kterým rozumíme dlouhodobé udržování společenských zvyklostí. Společnost byla uspořádána neosobitě ve formě suverénních obcí a států, které se nazývaly *Polis*. Jedním z hlavních znaků byla zásada přímé účasti občanů na vládě.²¹

2.1.1. Politický vývoj antického Řecka

- **Mykénské Řecko** (1500–1200 před naším letopočtem) – Mykény, hlavní centrum dění a kultury, se přikláněly k otrokářské kultuře.
- **Homérské Řecko** (1200–800 před naším letopočtem) – Typická je vláda Dórů a devastace Mykénské éry. Stát má formu patriarchálního království, kde vládou kmenoví vůdci.
- **Ranné Řecko** (800–500 před naším letopočtem) – Transformace směrem k otrokářství.

21) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str. 57.

- **Klasické Řecko** (500–338 před naším letopočtem) – Vrcholné období, dopad i na další evropské kultury.
- **Helénistický stát** (336–30 před naším letopočtem) – Řecko ztrácí svou nezávislost, stává se součástí území Alexandra Makedonského, po jehož smrti dochází k rozpadu na jednotlivé monarchie (nejdůležitější byl stát Ptolemaiovců v Egyptě do roku 30 před naším letopočtem).²²

2.1.2. Nejvýznamnější díla řeckého státoprávního myšlení

- Ústava a Zákony – Autorem je Platon.
- Politika; Ústava Athénská ; Etika Nikomachova – Autorem je Aristoteles.

2.2. Období Starověkého Říma

Tato právní kultura se rozprostírala na území dnešní Itálie. Právní vývoj Itálie zahájili Etruskové, kteří toto území upravili, aby bylo obyvatelné a kde zřídili první veřejné stavby a instituce.

Právní řád, který byl nastolen na území Říma (*Imperium Romanum*) nebyl zavazující jen pro občany Říma, ale také pro podrobené národy, které se na tomto území vyskytovaly. Starověký Řím dal také základ mnohým pozdějším právním kodifikacím (ABGB, Code Civil a další).²³

2.2.1. Starověký Řím – historický vývoj

Základem pro vznik první vývojové etapy římského státu položily reformy Servia Tullia. Stát dostal název *Respublica* – věc (*Res*) veřejná (*Publica*). Nový latinský stát se počal velmi energicky prosazovat a nastal mocenský vzestup Říma. Římané se nechtěli pokládat za barbary, proto byla jejich velká snaha dostat se co nejrychleji na světovou úroveň ve vzdělání a myšlení. Příkladem tohoto jednání bylo časté přejímání řeckých myšlenek a forem. I přes mocenský vzestup Řím prošel velkými vnitřními krizemi.²⁴

22) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právní učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7 , str. 58.

23) SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-566-1 , str. 9.

24) Tamtéž, str. 13.

2.2.2. Hlavní římské orgány a způsob výkonu moci

Za dob Římské republiky byly hlavními orgány *comitia*, *senatus*, *magistrati*. Každá z těchto institucí zastupuje jednu složku římského ústavního života.

Comitia – demokratická složka, představitel zákonodárné moci, účastnili se jich všichni muži (občané Říma), čili byli vyloučeni cizinci, otroci a další co neměli status *cives Romani*.²⁵

Senát – demokratická složka, politicky nejvlivnější orgán.²⁶

Magistrati – monarchistická složka. Všechny z nich se uplatňovaly ve vzájemné rovnováze.²⁷

Hlavním pojmem římské ústavy a státní správy bylo *Imperio*, které zahrnovalo jak zákonodárné iniciativy, nejvyšší vojenské velení, jurisdikci, tak i trestní a správní pravomoci.²⁸

Římská republika používala tři základní právní systémy:

- *Ius civile* – právo civilní, občanské; vycházelo z obyčejového práva a platilo pro spory jen mezi římskými občany.²⁹
- *Ius gentium* – právo národů; nejprve řešilo spory mezi cizinci (*peregrinus*) na římském území, později i spory občanů s cizinci. (*Cives Romani x Peregrini*).³⁰
- *Ius honorarium* – základem byla činnost magistrátů, hlavně prétorů a aedilů a bylo protikladem *Ius civile*.³¹

Hlavní přínos Římanů v oblasti práva byl vznik profesionálních právníků a právní vědy. Jejich právníci a jednotlivá díla se také rozlišují dle jednotlivých vývojových období římského státu. Mezi tato období můžeme řadit království, republika a císařství, kde nejvýznamnějším obdobím byla doba vlády císaře Caesara, který byl jedním z nejmocnějších vládců tohoto období. Další velký rozmach pro římský stát znamenalo období vlády císařů Hadriana, Aurelia a Diokleciána.

25) SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-566-1, str. 18.

26) Tamtéž, str. 17.

27) Tamtéž, str. 14.

28) Tamtéž, str. 15.

29) Tamtéž, str. 47.

30) Tamtéž, str. 48.

31) Tamtéž, str. 47.

2.2.3. Nejvýznamnější právnícké osobnosti

V období římské republiky působila řada významných osobností, které měly výrazný vliv na fungování v oblasti politického života. Tyto osobnosti nebývaly vždy plně respektovány a často se svého věhlasu dočkaly až o mnoho let později po své smrti. Obvykle vytvářeli komentáře, opisy, nebo jiné úpravy podobného charakteru u již existujících dokumentů. Jejich autorská činnost spočívala nejen ve vytváření nového, ale také v přenosu jejich subjektivního pohledu ve formě komentáře, k již existujícím právním dokumentům.

Mezi tyto nejvýznamnější osobnosti římského státu můžeme uvést:

- Marcus Antiscius Labeo – autor komentářů k prétorskému ediktu, právník v Augustově době a zastáncem republiky, byl autorem sbírky *Responsa*, napsal celkem 400 knih a je autorem četných definic a regulí.³²
- Massurius Sabinus – zakladatel školy sabiniánů, která vycházela z Labea. Komentáře k jeho dílům jsou v Digestech.³³
- Gaius Ateius Capito – byl Augustův současník a jedním z prvních právníků a autorů, znalec práva pontifiků.³⁴
- Lucius Salvius Iulianus – poradce císaře Hadriána, byl autorem *Digest* a autor konečné redakce soudních vyhlášek.³⁵
- Publius Iuventius Celsus – jeho hlavním dílem jsou *Digesta* v 39 knihách.³⁶
- Sextus Pomponius – věnoval se historii státu a práva. Napsal *Enchiridion* – výklad o římskoprávní vědě.³⁷
- Gaius – autor proslavené učebnice práva *Institutiones* a *Res cottidianae*, neznáme celé jméno, jeden z pěti nejvýznamnějších právníků.³⁸
- Aemilius Papinianus – učitel Ulpiana a Paula, knihy *Questiones* a *Responsa*. Jeden z nejvýznamnějších římských právníků.³⁹

32) SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-566-1. str. 29

33) Tamtéž, str. 29

34) Tamtéž, str. 29

35) Tamtéž, str. 30

36) Tamtéž, str. 30

37) Tamtéž, str. 30

38) Tamtéž, str. 30

39) Tamtéž, str. 30

- Iulius Paulus – právník, je autorem asi 1/6 *Digest*.⁴⁰
- Domitius Ulpianus – vykonával státní funkce. Autor 1/3 *Digest*. Komentář k prétorskému ediktu v rozsahu 83 knih.⁴¹
- Herennius Modestinus – Poslední klasický právník, patrně byl řeckého původu.⁴²

2.2.4. Přehled nejvýznamnějších římskoprávních památek

Leges regiae – Královské zákony, považovány za nejstarší římské právní normy, byly aplikovány na principu užití obyčejového práva a nepsaných norem, které se obvykle týkaly náboženské oblasti.⁴³

Lex duodecim tabularum – V českém překladu znám jakožto Zákon dvanácti desek. Nejvýznamnější a nejstarší kodifikace v oblasti Římského práva. Sepsáno desetičlennou komisí úředníků zvaných decemvirů.⁴⁴

Digesta seu Pandectae – Sbírka všeobsahující. Rozdělena do padesáti knih. Na její popud vznikla první římskoprávní škola glosátorů.⁴⁵

2.2.5. Vliv Římského práva restrukturalizaci práva Zemích Koruny české

Hlavním vlivem Římského práva v oblasti jeho recepce do evropských zemí bylo vytvoření nového systému práva, a to rozdělení na právo zemské a zvláštní. Mezi zvláštní můžeme řadit práva: městské právo, vrchnostenské právo, církevní právo, právo lenní a právo horní. Rožmberská právní kniha, která je jednou z nejstarších právních památek zemí koruny české, vykazuje znaky ovlivnění římským právem.

Další významnou památkou z období, před založením Karlovy univerzity, je Horní zákoník krále Václava II. z počátku 14. století, zvaný *Ius regale montanorum*, jehož autorem byl italský právník Gozzio z Orvieto.

40) SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-566-1, str. 30.

41) Tamtéž, str. 30.

42) Tamtéž, str. 30.

43) KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1, str. 14.

44) Tamtéž, str. 15.

45) SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-566-1, str. 34.

K významnějšímu ovlivnění došlo až po založení Karlovy univerzity v roce 1348.⁴⁶

2.2.6. *Ius regale montanorum* (Horní zákoník Václava II.)

Ius regale montanorum je složen ze čtyř knih. Dílo bylo původně určeno pro Kutnou Horu, ale jako první jej začala využívat Jihlava. Obsahuje nová práva ve smyslu stanovení výplat, osvětlení, větrání, zákazu organizování dělníků a mnohé další, které byly v oblasti horního práva nové. Při vzniku byly uplatněny starší hornické normy, ale i právo římské a kanonické.⁴⁷

3. Angloamerický právní systém

3.1. Vznik a vývoj angloamerického právního systému

Za rodnou zemi tohoto právního systému lze označit oblasti Anglie a anglicky hovořících zemí. Touto právní kulturou nejsou ovlivněny jen země anglicky hovořící, ale i země, které jsou s těmito zeměmi propojené, v otázkách kultury, ekonomiky, politiky a v neposlední řadě i práva. Jedním z největších revolučních prvků v oblasti vývoje této právní kultury, respektive vzniku a odloučení nového subsystému práva, bylo osidlování území dnes známého jako Spojené státy americké a jejich pozdější osamostatnění od mateřských zemích. V anglickém právu je základní rovinou obecné právo (*common law*). Toto právo je velice, co se týče pramenů a jeho struktury, proměnlivé a neustále se vyvíjí. Velký důraz je kladen na tradice, průběh a výsledek soudních řízení. Dá se o něm říci, že je to právo vycházející ze soudní praxe, kde soudní praxe, na základě rozhodnutí soudu utváří nové závazné prameny práva, zvané precedenty. Tyto precedenty jsou pro všechny budoucí obdobné kauzy závazné, z tohoto lze vyčíst, že soudce právo nenalézá, ale vytváří.⁴⁸

46) FALADA, David. *Recepce římského práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-603-3, str. 148.

47) MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4, str. 111.

48) KUKLÍK, Jan a Radim SELTENREICH. *Dějiny angloamerického práva*. Praha: Leges, 2011. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-87-5, str. 18.

3.2. Soudní precedent

Precedentně rozhodnout mají pravomoc jen soudci vyšších soudů. Aby se jednalo o precedent je zde nezbytné splnit podmínku, aby to bylo první rozhodnutí v daném případě a že doposud nebylo vydáno rozhodnutí v podobném případě. Pokud je obsahem rozhodnutí, první rozhodnutí, v daném druhu případě, které nebylo řešeno žádným pramenem práva, stává se tak závazným precedentem i pro následující obdobné kauzy.⁴⁹

Nezbytné pro existenci precedentu je splnění dvou podmínek. *Originálnost* (první rozhodnutí ve věci) a *formální závaznost* (závaznost pro podobné případy).⁵⁰

Precedent má dvě složky, *ratio decidendi* (odůvodnění rozhodnutí, dává charakter precedentu) a *obiter dictum* (obsahuje znaky jedinečné pro daný případ).⁵¹

Nezbytnou procesní zásadou je zásada *stare decidis* (setrvat u rozhodnutého), tato zásada je podstatou precedentu. Značí, že je nezbytné rozhodnout neměnně bez podstatné změny okolností, v případech, které vykazují charakteristické znaky společné pro případ a pro precedent. V ojedinělých případech s patřičným odůvodněním, ku příkladu všespolečenských změn, lze precedenty změnit, ale dělají to jen vrcholné orgány, ve Velké Británii je takovýmto orgánem Sněmovna lordů.⁵²

3.3. Obecné právo (Common law)

Nezbytný prvek pro Angloamerickou právní kulturu. Obecné právo lze definovat ve vícero rovinách, podle míry šíře slova. V nejširším se jedná o označení angloamerické právní kultury. V užším významu se jedná o právo, které je tvořeno soudními precedenty a obyčeji ve Velké Británii. V nejužším smyslu lze obecné právo chápat jako jeden ze systémů soudcovského práva, druhým je ekvita ve Velké Británii.⁵³

49) GERLOCH, Aleš. Teorie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1 , str. 73.

50) Tamtéž, str. 74.

51) Tamtéž, str. 74.

52) Tamtéž, str. 74.

53) Tamtéž, str. 74.

Po vyhlášení nezávislosti ve Spojených státech amerických v roce 1776 došlo k odchýlení od common law z mateřské země a vytvoření nového, pozměněného, které nezahrnuje některé prameny práva (nezahrnuje obyčeje), na rozdíl od Velké Británie používá psanou ústavu a jsou zde další odchylky, které jsou zapříčiněny federativním systémem, který je ve Spojených státech amerických formou vlády. Mezi ty můžeme řadit rozpor mezi právem USA a právem jednotlivých zemí federace. Co je naopak shodné je podobná struktura s anglickým právem, užívá stejné pojmy, instituty a užívá zákony, které jsou uváděny do praxe na základě soudního rozhodnutí.⁵⁴

3.4. Počátky historie osidlování amerického kontinentu

S největší pravděpodobností můžeme říci, že původní osídlení amerického kontinentu bylo úzce spjato s obyvatelstvem původem z Asie, kteří přešli přes zamrzlou Beringovu úžinu, umístěnou v oblasti, kterou dnes nazýváme Aljaška a Asijský kontinent. Předpokládáme, že se jednalo o Indiány a Eskymáky. V dřívějších dobách bylo toto území označováno za Nový svět. Tento pojem byl nejvíce rozšířen v období „dobývání“ a pozdější kolonizace tohoto území. Důvěryhodné prameny a historické památky nám průkazně potvrdili, že první národ, který tento Nový svět objevil byl početný národ Vikingů, kteří na svých plavidlech pravidelně podnikali výpravy na toto území a čile s místní kulturou a obyvateli obchodovali, tyto zmínky máme zhruba z období kolem roku 1000 našeho letopočtu. Vyvrcholením objevitelských snah bylo objevení Ameriky Kryštofem Kolumbem v roce 1492, kdy tento rodák z Janova, pod záštitou španělského království, který podnikl tuto známou výpravu.

V období snahy o kolonizace, jedná se období před i po kolumbovském obdobím, byl tento kontinent cílovou destinací mnoha kolonizačních výprav z evropských zemí, ku příkladu se jednalo o Španělsko, Nizozemsko a v neposlední řadě Francie.

Nejvýraznějším mezníkem v oblasti vývoje a pozdějšího vzniku Spojených států amerických byla kolonizace východního pobřeží Severní Ameriky, kde hlavní vliv na osidlování tohoto nového kontinentu měli britští kolonizátoři.

54) GERLOCH, Aleš. Teorie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1 , str. 107.

Rok 1664 znamenal mezník, kdy se Británie postupně začala zmocňovat kolonii Nizozemska a Francie. To mělo za následek vytvoření třinácti kolonií, tento svazek byl vytvořen v roce 1773, z tohoto svazku se později transformovaly Spojené státy americké.

3.5. Cesta k osamostatnění Spojených států amerických

Postupně narůstající britské obavy z vytvoření obchodní a výrobní konkurence narůstaly. Umocněním této krize byl i fakt že kolonie byly využívány jakožto zdroj příjmů mateřských zemí. Základním „jednáním“ v otázce osamostatnění byl rok 1769, kdy došlo k vítězství nad Francií a založení hrabství Washington. Další v osidlování bylo na řadě Kentucky. Všechny tyto snahy byly v rozporu s britskými zájmy a právem.

Británie se snažila na tento fakt reagovat drakonicky. Snaha o zakazování osidlování vedla k dalšímu prohloubení celní a daňové krize. Snahy o diskreditaci kolonií bylo z britské strany uvalení nepřiměřeného cla na barvy, papír, sklo, čaj a další artikly, které se dováželi do kolonií. Na základě tohoto rozhodnutí byl Británii dán na srozuměnou značný odpor. Absolutním vrcholem krize bylo zákon o čaji (*Tea act*), což bylo zvýšení cla na čajové výrobky, v roce 1773. Toto období je považováno za počátek poslední etapy boje amerických osadníků za nezávislost.

V září roku 1774 došlo k zasedání zástupců dvanácti kolonií na prvním kontinentálním kongresu, který se konal ve Filadelfii. Výsledkem jednání byl konsensus, že základem práv a právních řádů jednotlivých území je přirozené právo, které je obsaženo v britské ústavě. výsadní listiny kolonií a smlouvy osad s Korunou. Byl vznesen požadavek na vytvoření unie mezi koloniemi, respektive osadami a mateřskou zemí, pro rovnější postavení, co se týče práv, ekonomiky a zákonodárství.

Dne 01.07.1776 zákonodárné shromáždění ve Virgínii vydalo prohlášení, které mělo velký vliv na další vývoj. Dne 04.07.1776 došlo k vyhlášení nezávislosti na půdě kontinentálního kongresu, toto vyhlášení, které bylo v reakci na konání zákonodárného shromáždění, které se konalo ve Virgínii dne 01.07.1776. Mandátem pro toto prohlášení byla inspirace v Lockových filozofických aktech. Lock tvrdil, že je nutné aplikovat právo na povstání proti nespravedlivé vládě. Dle

něj by tato výsada by měla být považována za základní občanskou svobodu. V den vyhlášení nezávislosti byl územní rozsah Spojených států amerických v podobě třinácti kolonií, respektive států, toto číslo však nezůstalo dlouho, jelikož z důvodu neutuchající objevitelské touhy a přílivu kolonizátorů docházelo ke kolonizování západních území, hlavní rozmach byl v 19. století.

3.6. Prameny práva Angloamerické právní kultury

Základním stavebním kamenem právního řádu v jednotlivých koloniích bylo anglické právo, které si kolonisté přinášeli s sebou, jen bylo zbavováno obyčejů, které byly pro tento kontinent nepoužitelné. Ještě důležitější bylo „local law“, které si kolonisté přinášeli sebou. V některých novoanglických koloniích doházelo k zavedení pravidel, která se označovala jako „blue laws“. Hlavní působení těchto pravidel bylo v oblasti Connecticutu. Tato individuálnost jednotlivých právních řádu v jednotlivých koloniích zapříčinila, že byla situace taková, že kolik bylo kolonií, tolik bylo právních řádů. Jedinou podmínkou bylo to, že vydávané zákony v koloniích nesměly odporovat původnímu anglickému právu. Významný vliv na jednotlivé právní systémy měla i skutečnost, že se prolínal obsah právních norem z mateřských zemí. Často se i stávalo, že větší země ovlivňovaly svým právním řádem i právní řády okolních menších zemí. Významným pramenem práva byly na těchto územích charty a výsadní listiny, které lze pokládat za základní ústavy. Co se týče způsobu zachycování práva, tak oproti mateřským zemím je zde tendence právo zachycovat písemně. Speciální prostor byl věnován otázce nesvobodné práce ras a otroctví. Tyto otázky pak byly příčinami dalších sporů, které měly na ústavnost a rozvoj práva a právních systémů zemí federace velký vliv.⁵⁵

3.6.1. Vývoj lidských práv ve Spojených státech amerických

Nejstarším zákoníkem na území dnešních Spojených států amerických byl Zákon svobod z roku 1641, vypracován byl Nathanielem Wardem. Tento autor byl puritánem z přesvědčení, což se promítlo do tohoto díla. V mateřské zemi, Velká Británie, působil coby právník. Toto dílo navazuje na poznatky Johna Cottona.

55) KUKLÍK, Jan a Radim SELTENREICH. *Dějiny angloamerického práva*. Praha: Leges, 2011. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-87-5. str. 347.

Tento zákoník zakotvuje spoustu práv jednotlivce. Někdy se o něm hovoří jako o moderní listině práv. Na tento zákoník v roce 1648 navázal další dokument práva a svobody Massachusetts, zde se kromě nastínění práv jedince objevuje i nastínění rozložení a působnosti jednotlivých orgánů státní moci.⁵⁶

Další neopomenutelnou částí právních řádů federace jsou zákoníky zabývající se postavením obyvatelstva černé rasy. Jednalo se o takzvané černé zákoníky, které se často objevovaly v právních řádech především jižních států federace. Jejich hlavní obsahovou náplní bylo postavení otroků, kdy je zde vliv římského práva, respektive práva mateřských zemí, kdy otrok má postavení věci a je pánův majetek, který je zcela pod kontrolou svého pána a ten s ním může nakládat dle svého uvážení. Tyto zákoníky byly nezbytné, jelikož i v rámci precedentů byla legislativa v oblasti otroctví značně nejednotná a docházelo k situacím, kdy vztah mezi „majitelem“ a otrokem byl v některých státech legitimní a v jiném státě byl otrok defacto volný.

Jednou z nejdůležitějších a nejstarších kodifikací v oblasti otroctví byla vydána v Carolině v roce 1740 jednalo se o *The South Carolina Slave Code*. Později byly vydány kodifikace v Louisianě 1824 a Alabamě v roce 1852. Tento karolínský kodex pojednává a zavádí podrobná pravidla pro chování černých a bílých v otrokářské společnosti. Zákoník ovlivnil i další právní předpisy, které se týkaly problematiky otroctví, a to až do období občanské války, která poznamenala další vývoj nejen v oblasti otroctví.⁵⁷

Nemalý prostor dostaly normy a zákoníky, které upravovaly práva, povinnosti a postavení dalších menšin, především reagovaly na problematiku spjatou s indiánským obyvatelstvem. V první polovině 19. století vyšlo mnoho zákonů, které dávaly mandát prezidentu a dalším zmocněncům Spojených států amerických pro správu otázek a záležitostí, které se týkaly indiánského obyvatelstva.

Právní úprava byla, co se týče práv a povinností, na úrovni federace nejednotná. Toto bylo zapříčiněno tím, že každý stát si záležitosti právně ošetřoval sám a byly dle jeho potřeb. Byla zde nutnost v některých otázkách právo sjednotit na centrální, federální úrovni. Toto sjednocení proběhlo v prvních letech 20. století, kdy došlo ke sjednocení v oblastech procesního a trestního práva.

56) KUKLÍK, Jan a Radim SELTENREICH. *Dějiny angloamerického práva*. Praha: Leges, 2011. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-87-5. str. 355.

57) Tamtéž, str. 613.

3.7. Konstitutivní vývoj Spojených států amerických

Spojené státy americké jsou nejstarší federací na světě. Forma vlády je zastupitelská demokracie, která je založena na kongresovém systému.

Pravomoci, pravidla a organizování kongresu jsou obsažena v ústavě USA, konkrétně o této problematice pojednávají části ústavy, které jsou nazývány Články konfederace (*Articles of confederation*), které vznikly mezi lety 1777–1781, kdy byl tento dokument ratifikován.⁵⁸

Výkon správy státní moci je v jednotlivých členských státech federace je obvykle prováděn federálními, státními a místními orgány. V některých oblastech (New York a další) správu vykonávají více okresní, nebo metropolitní orgány, záleží podle rozlohy a počtu obyvatel.

V rámci ústavy máme na federální úrovni tři složky státní moci:

- **Zákonodárnou** – Kongres je tvořen ze dvou orgánů, a to Senátem a Sněmovnou reprezentantů. V jejich působnosti je schvalovat federální zákony, mezinárodní dohody nebo federální rozpočet.
- **Soudní** – Nejvyšší soud a níže postavené federální soudy, které jmenuje prezident.
- **Výkonnou** – Prezident, který je schválen senátem, jmenuje vládu a další úředníky, spravuje federální právo, velí armádě a vetuje návrhy zákonů.

Zprvu prezident USA neměl zákonodárnou iniciativu, ve formální smyslu, tu měl pouze parlament. V pozdějším rozmachu došlo také k tomu, že prezidentova zákonodárná iniciativa se rozšířila, avšak stále významné slovo má parlament (kongres). Samozřejmě zde funguje systém brzd a protiváh, kdy kongres má stále kreační a kontrolní pravomoci, aby nedocházelo ke zneužití moci ze strany úřadu prezidenta. Ústava USA je zákonný dokument, který má nejvyšší právní sílu a vykazuje znaky společenské smlouvy, která upravuje fungování společnosti pomocí vlády. Všechny zákony, postupy států a federální vlády mohou být zkoumány, zda jsou v souladu s ústavou, pokud ne, jsou zneplatněny.⁵⁹

58) KUKLÍK, Jan a Radim SELTENREICH. *Dějiny angloamerického práva*. Praha: Leges, 2011. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-87-5. str. 498.

59) PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-053-6. str. 240.

Hlavní princip americké ústavy je ochrana občanů a chránit práva a svobody. Vychází z historického vývoje, který prováděl Spojené státy americké na cestě za objevením svobody a nezávislosti nad mateřskými zeměmi, které tyto kolonie využívali pro vlastní obohacení a prospěch. Proto je součástí ústavy, která pochází z roku 1788 i Velká listina práv, které spolu s dodatky ústavy, kterých bylo 27, poslední byl ratifikován v roce 1992, zahrnují mimo jiné i tato základní lidská a občanská práva: svobodu slova, vyznání, tisku, práva na spravedlivý proces, držet a nosit zbraň a všeobecné volební právo. Mimo jiné lze říci, že je ve Spojených státech amerických je velká míra svobody, ale je zde i mnoho povinností, které je občan povinen vykonat a strpět. V případě porušení, některého ujednání, nebo právní normy, obvykle následuje přísná sankce.

4. Islámský typ právní kultury

Islámský typ právní kultury je právní systém, kde charakteristickým rysem je, že na jedné straně stojí tradiční, islámské náboženství a na straně druhé vzájemné prolínání a ovlivňování s pravidly náboženství a etiky. Významným prvkem je „boží právo“ známé také pod pojmem *šaría*. Míra integrace tohoto práva do práv jednotlivých islámských zemí závisí na míře prolnutí s vnitrostátním právem a předchozím vlivem práva předcházejících kolonií, respektive jejich mateřských zemí. V některých z těchto zemí se znovu k právu *šaría* vrací (na příklad Írán a Afghánistán), kdy tyto státy byly dříve ovlivněny právem západním.⁶⁰

Právo *šaría* má kazuistický charakter. Je odlišné od evropského a angloamerického právního systému a tvoří ucelený systém. Odlišnosti se týkají hlavně postavení lidí ve společnosti. Typickým rysem je nerovné postavení mužů a žen. Dále pak postavení rodiny, manželství, které ovlivňují trestní a dědické právo. V oblasti trestů i nadále přetrvávají natolik typické tělesné a zmrzačující tresty.⁶¹

Prameny islámského božího práva tvoří *Korán* (jedná se o svatou knihu), dále pak *Sunna* (výroky o skutcích proroka Muhammada), *Kiás* (analogie práva) a *Idžma* (právní principy ve vědomí islámské společnosti. Platí zde zásada *taklíd* – absolutní neměnnost, protože jde o boží právo, vytvořené Alláhem. Pro tento typ

60) GERLOCH, Aleš. Teorie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1, str. 108.

61) Tamtéž, str. 108.

právní kultury je typické, že je velkým problémem implementace tohoto práva do moderní společnosti, ale jednotlivé státy se snaží jej přizpůsobit svému vývoji a měnícím se podmínkám.⁶²

5. Subsystémy Kontinentální právní kultury vznik a vývoj

5.1. Francie hlavní mezníky ve vývoji ústavnosti

Francie je ve 14. a 15. století ovlivněna sociálním napětím. Moc a bohatství feudalismu upadá a vzniká zde nová třída – třetí stav. Ve čtrnáctém století je země silně zasažena morovou epidemií, dochází k mocenské rozdrobenosti. K vývoji práva dochází pouze spontánně a to tím, že se zdokonalují staré a vytvářejí nové právní obyčeje. Panovník nevytváří nové právo, ale především uděluje privilegia (výsady). První větší kodifikací a redakcí právních obyčejů je *Ordonance* z roku 1454, kterou nařídil Karel VII.⁶³

Panovník Ludvík XIV. v roce 1679 ruší zákaz vyučovat římské právo na univerzitách v Orléans, Toulouse a Montpellier (zákaz byl vydán papežem Honorieusem III. již v roce 1219, ale reflektován až 1679). V této době považují francouzští králové římské právo za svobodně přijatý obyčej.⁶⁴

Francie v této době nemá jednotnou soustavu soudních orgánů, ale každý stav má své stavovské orgány, kterým podléhá. Jediným justičním orgánem v celé zemi jsou královské soudy. Prvotní postavení mezi soudními orgány má pařížský parlament. Existuje zde též církevní soudnictví, jehož kompetence se postupně rozrůstají a církevní soudy rozhodují na základě kanonického práva.⁶⁵

V oblasti královských soudů se z počátku nerozlišuje mezi civilním a trestním řízením a je zde zachovávána zásada akuzace. To znamená, že se stíhání zahajuje až po soukromé žalobě jedné ze stran. Soudní moc v tomto období není schopna vlastní iniciativy pro zahajování stíhání případů, zásada oficiality se začíná uplatňovat až později spolu až s inkvizičním trestním procesem.⁶⁶

62) GERLOCH, Aleš. Teorie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1 , str. 108.

63) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7 , str. 225.

64) Tamtéž, str. 229.

65) Tamtéž, str. 245.

66) Tamtéž, str. 247.

Zde se lze setkat se třemi základními druhy královských legislativních aktů: *ordonance* – obsahují nejdůležitější předpisy obecného významu, zpravidla pro celé království; *edikty* – mají omezenější rozsah a upravují pouze určitou část právního institutu a platí jen na části území; *deklarace* – dodatečně vykládají, nebo upřesňují edikty a *ordonance*.⁶⁷

Za vlády Ludvíka XIV. jsou vydány Velké *ordonance* – komplexní úprava celé oblasti právního řádu. V oblasti kanonického práva se od 16. století uplatňuje pravidlo, že nová pravidla vytvářená církví mohou být užívána pouze se souhlasem krále.⁶⁸

Od poloviny 18. století docházejí k rozvoji osvětského absolutismu a v oblasti trestů dochází ke zmírnění, kdy kruté tresty jsou často nahrazeny vězením, v této době se trestní právo stává terčem kritiky osvětských filozofů, kde jako první Charles Montesquieu definuje požadavek na zákonnost deliktů a trestů, respektive jeho snaha o prosazení názoru, že je nutné stanovit, v zákoně, jaké chování je trestné a soudce pak může uložit trest, který je v zákoně přesně uvedený. Dalším kritikem zastaralého systému trestní justice byl Voltaire.⁶⁹

Mezníkem a zásadním zlomem ve vývoji francouzských ústavních institucí je revoluce v roce 1789, která měla vliv i na vznik moderních režimů v Evropě. V rámci zasedání Generálních stavů 05.05.1789 na zámku Versailles za přítomnosti krále byly řešeny otázky, zda budou tři stavy jednat a hlasovat odděleně, nebo v pospolitosti.⁷⁰

Další významnou ústavou byla Jakobínská ústava z 26.06.1793, která byla velmi demokratická a umožňovala lidové hlasování o změně ústavy a významných zákonech. Rozdíl mezi touto ústavou a tou z roku 1791 byl v tom, že nová ústava počítala s koncentrací moci do rukou Zákonodárního shromáždění. V roce 1799 byl k moci povolán Napoleon Bonaparte, zákonodárny sbor byl suspendován a nahradily jej dvě komise tvořené z členů obou rad, jejichž úkolem bylo připravit základ nové ústavy.⁷¹

Významnou ústavou byla ústava vydaná v roce 1802 – Konzulská ústava, která platila čtrnáct let a prošla několika většími úpravami. Byla oceněním zásluh prvního konzula, později císaře, který bez omezení jmenuje ministry, členy státní

67) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str.256.

68) Tamtéž, str. 256.

69) Tamtéž, str. 269.

70) Tamtéž, str. 294.

71) Tamtéž, str. 295.

radu, vyslance a další funkcionáře místní správy. V roce 1804 byl Napoleon Bonaparte jmenován „císařem republiky“ a tím dochází ke koncentraci moci do rukou jednotlivce, na úkor zákonodárných orgánů. V čele státu stál císař a jeho hodnost byla dědičná. Fakticky lze říci, že nástupem Napoleona Bonaparte do funkce císaře, respektive vyhlášením císařství, zaniká První Francouzská republika.⁷²

V období Druhé Francouzské republiky (1848–1852). Byla vydána ústava ze 04.11.1848, která však byla dílem lidí bez větších politických zkušeností, vedla na konec ke státnímu převratu 1852, kdy bylo znovuzavedeno císařství, též označováno jako Bonapartská diktatura a ta byla až do roku 1870.⁷³

Období Třetí Francouzské republiky (1870–1940). Roku 1875 byla ratifikována ústava III. republiky, která zakotvovala, že v čele státu stojí prezident, s řadou rozšířených pravomocí. Výkon výkonné moci, spadal do resortu vlády. Zákonodárnou moc vykonávalo Národní shromáždění, složené z poslanecké sněmovny a senátu. Na rozdíl od předchozích ústav tato znamenala období stabilizace politického i veřejného života. Vydržela v platnosti v podstatě po dobu 70 let. Tato ústava se stala budoucím vzorem i pro další evropské státy, jelikož vykazovala nadčasovost a připravenost, které se jí nechaly inspirovat. Mimo jiné byla i inspirací pro sepsání první ústavy Československé republiky (zákon číslo 121/1920 Sb.).⁷⁴

5.1.1. Nejvýznamnější právní kodifikace z oblasti Francie

Přestože vznikly v období císařství Napoleona Bonaparte I. v letech 1804–1810, říkáme jim napoleonské kodifikace, jedná se o významné zákoníky, které se staly základem moderního francouzského práva v 19. a 20. století a ovlivnily výrazně i tvorbu zákonů a zákoníků řady evropských zemí. Jedná se o *Občanský zákoník* – (*Code civil*, též známý jako *Code Napoleon*) z roku 1804; *Občanský*

72) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str. 298.

73) Tamtéž, str. 302.

74) Tamtéž, str. 304.

soudní řád (*Code de procédure civil*) z roku 1806; *Obchodní zákoník* (*Code de commerce*) z roku 1807; *Trestní řád* (*Code d'instruction criminelle*) z roku 1808; *Trestní zákoník* (*Code pénal*) z roku 1810.⁷⁵

5.2. Itálie – mezníky ve vývoji právních dějin

Itálie měla od pádu Západořímské říše roku 476 našeho letopočtu složitý politický vývoj a až do druhé poloviny 19. století, kdy byl Apeninský poloostrov rozdělen mezi velké množství státních útvarů.⁷⁶

V době vzniku Itálie bylo obyvatelstvo spravováno Theodosiovým kodexem (*Codex Theodosianus*) vytvořeným roku 408–450 císařem Theodosiem II. Tento kodex v sobě zahrnuje starší sebrání císařských konstitucí, které jsou známy pod názvy *Codex Gregorianus*, *Codex Hermogenianus*.⁷⁷

Při rozpadu Západořímské říše bylo nutné řešit otázku administrativního zabezpečení státu. Této role se ujala církev a v jednotlivých oblastech se stal nejmocnější osobou místní biskup.⁷⁸

Kolem roku 568 ovládly severní Itálii Langobardi, kteří rozšířili svojí moc na větší část Itálie. Boje mezi Langobardy a Byzantinci vedly ke spojení papeže Štěpána II. s franckým majordomem Pippinem III., který donutil Langobardy se vzdát a dobyté území dal do moci papeži – Pippinova donace roku 754.⁷⁹

Hlavní právní památkou langobardského království je *Edictus Rothari* z roku 643, který obsahuje pouze germánské právo, zde se uplatňuje zásada teritoriality, jelikož je závazný pro všechny, kteří žijí na daném území. V první polovině 11.století také vznikla sbírka langobardských zákonů *liber papiensis*, která obsahuje komentáře k výše uvedenému ediktu.⁸⁰

Roku 774 bylo langobardské království dobito Karlem Velikým a připojeno k Francké říši. V oblasti právní kultury nedošlo k výraznější změně a jednotlivé oblasti Itálie se vyvíjeli spíše samostatně. Franští panovníci vydávali nařízení s celoříšskou působností a právo Franků začalo pronikat v podobě nových

75) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právní učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str. 292.

76) Tamtéž, str. 169.

77) Tamtéž, str. 173.

78) Tamtéž, str. 174.

79) Tamtéž, str. 177.

80) Tamtéž, str. 178.

právních norem do italské společnosti. V době do 11.století se v Itálii uplatňuje vedle sebe právo římské, langobardské, francké a kanonické.⁸¹

Na přelomu 9. a 10. století bylo nutné ochránit Itálii před Araby, kteří prováděli pravidelné nájezdy, a to nejen na Itálii, proto se křesťanští panovníci i s papežem snažili najít spojence, kterým se na konec stali Normané, ti postupně vytlačili Araby a na nově získaných územích vzniklo Království obojí Sicílie. Roku 1194 získala Království obojí Sicílie Štaufská dynastie, která upevnila svoji moc za pomoci aktu *Konstituce z Melfi*, která se stala hlavním právním předpisem na dlouhá staletí. Právní vývoj na severu Itálie byl poznamenán vznikem městských komun, naproti tomu na jihu Itálie vznikají města jakožto mocenské základny panovníka. Začíná se užívat principů personality a teritoriality práva, dále dochází k právnímu dualismu na římské a langobardské právo. Právo se začalo rozlišovat na psané a nepsané (právní obyčeje).⁸²

Významnou roli na Apeninském poloostrově hrál Řím a papežský stát, kde po potvrzení Karlem Velikým roku 774 rostla papežova moc, jejichž definice byla součástí díla *Dictatus papae*, kde Řehoř VII. ustanovil program papežské moci nad mocí císařskou. Centrem papežského státu byl Řím, kde ale papež musel spoléhat na podporu místních feudálů. V následujících letech byla typická četná povstání v Římě, kde římscí občané bojovali jak proti papeži, tak i proti císaři. Pro upevnění moci papeže byly vydány Egidiánské konstituce v roce 1357. V 16.století se stal Řím obětí náboženských válek, ale Papežský stát přečkal až do napoleonských válek.⁸³

Během 18.století se v Itálii objevují osvícenské reformy, ale oblast práva zůstává až na malé výjimky nedotčena. Po dobytí Itálie Napoleonem v roce 1802 byla ustanovena italská republika, jejímž hlavním městem byl Milán. Roku 1807 byl na severu Itálie vyhotoven Trestní kodex jižní Itálie. I když vliv Napoleona po roce 1812 upadal, právní řád tehdejších zemí na Apeninském poloostrově byl převzat z Francie včetně *Code Napoléon*, proces obměny trestněprávních norem, pokračoval dále až do revolučního roku 1848, kdy došlo ke zřízení, nového typu

81) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7. str. 182.

82) Tamtéž, str. 187.

83) Tamtéž, str. 192.

soudu v podobě porotního, který vznikl v Piemontu, který byl jakýmsi předstupněm ústavy, která měla za úkol sjednotit Itálii.⁸⁴

Nejdůležitějším mezníkem v oblasti právních dějin na území Itálie bylo především zrušení Napoleonských kodifikací v roce 1814; vydání Zákonů civilních a trestních Království sardinského roku 1827; v Lombardsku a Benátsku byly zavedeny rakouské kodifikace – trestní a občanský zákoník; v obnoveném Království obojí Sicílie zůstal platit francouzský občanský zákoník; v roce 1819 byl vydán Kodex pro Království obojí Sicílie, který obsahoval civilní, trestní, procesní a obchodní kodifikace práva.⁸⁵

Významným obdobím byl rok 1865, kdy byl vydán soubor základních zákoníků Itálie, který obsahoval občanský zákoník, civilní soudní řád, obchodní zákoník, trestní soudní řád a trestní zákoník.⁸⁶

Na počátku 20.století prošla Itálie bouřlivým vývojem. Nejdůležitějším v legislativní oblasti byl nový trestní soudní řád z roku 1913, který zjednodušoval soudní řízení a omezoval policejní moc v případech zabavení tisku nebo při tiskovém deliktu.⁸⁷

Další období vývoje v Itálii bylo ve znamení vlády fašistické strany Benita Mussoliniho, které bylo přerušeno Druhou světovou válkou. Toto období bylo definitivně ukončeno 22.12.1947, kdy byla přijata Ústava Italské republiky, která potvrdila přechod od fašistické monarchie, přes monarchie konstituční k republikánskému státnímu zřízení.⁸⁸

Právní vývoj v Itálii byl velmi ovlivněn jejím začleněním do struktury Evropských společenství v letech 1951–1957.⁸⁹

84) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str. 196.

85) Tamtéž, str. 197.

86) Tamtéž, str. 200.

87) Tamtéž, str. 201.

88) Tamtéž, str. 209.

89) Tamtéž, str. 211.

5.3. Německo – mezníky ve vývoji právních dějin

Vznik Německého království byl zapříčiněn rozpadem Francké říše. Na území Německa vzniká od počátku 11.století zemské právo (Landrecht), které je založeno na základě personaly kmenových práv. Z něj se postupně vyčleňuje právo městské a právo lenní, které se stává samostatným odvětvím. V té době vydávané normy jsou zákony, v podobě privilegií, a platí též obyčej. Aplikuje se zde též historicky vzniklé římské a kanonické právo. Zde měly velký význam zákonodárné akty, zejména Zlatá bula sicilská z roku 1356. Zvláštní místo mají též říšské zemské míry, které zavazují panovníky k jejich dodržování. Významným pramenem říšského práva jsou v této době i výroky královských soudů a privilegia udělená panovníkem.⁹⁰

V oblasti zemského práva jsou významným právním pramenem soukromě sepsané právní knihy (Rechtbücher). Nejvýznamnější sbírkou v této oblasti je Saské zrcadlo (Sachsenspiegel) vytvořené kolem roku 1220, autorem byl Eike von Repgowem. Toto dílo mělo velký vliv během osídlování Polska i Ukrajiny. Jeho některá ustanovení byla v praxi aplikována ještě ve 20.století. V tomto díle autor nestrání světské ani duchovní moci, používá i odkazy na Bibli a používá i pravidla modernějšího a racionálnějšího přístupu ke společnosti. Některá archaická ustanovení v něm zdůrazňují stále ještě silný vliv tradice. Dílo nejprve vzniklo latinsky a později bylo přeloženo do němčiny. Toto dílo si zachovalo svůj vliv a na základě něj vznikly další varianty jako například Německé zrcadlo, které vzniklo v roce 1265 a Švábské zrcadlo (Schwabenspiegel)⁹¹

Švábské zrcadlo je nejvýznamnější ze všech „zrcadel“, které vzniklo okolo roku 1275 v Augsburgu. Původně se toto dílo jmenovalo Císařská kniha zemského a lenního práva. Bylo patrně sepsáno členy františkánské komunity, kde autoři čerpali z franckých kapitulářů, bavorského práva, zemských mírů, římského, kanonického práva a z duchovní literatury. Dalším příkladem z oblasti zemského práva je na příklad Malé císařské právo (Frankenspiegel), které vzniklo v letech 1344–1350 v Hesensku.⁹²

90) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právní učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str. 363.

91) Tamtéž, str. 364.

92) Tamtéž, str. 365.

V oblasti městského práva jsou významným pramenem především zakládací listiny měst, které jim přidělují určitý status a čerpají z nich při zakládání dceřiných měst na příklad vynikají lübecká, norimberská, freiburská a magdeburská. Ve 13.století je městské právo založeno na právních knihách, které se pokouší o zachycení městského života. Na vesnicích se tvoří takzvané vesnické právo (Weistum), které obsahuje hlavně odpovědi vrchnosti v otázkách obcí. V oblasti místního práva jsou hlavními zdroji *privilegium* (určité propůjčení práva), stanovení práva (Satzung) – hojně užíváno v říšských městech, ujednání vrchností a obcí (Weistum).⁹³

V 16. – 18.století platí na německém území řada práv, které jsou tvořeny ještě právními obyčeji. Současně s tím je však velká podpora úlohy obecného práva, které je vlastně recipovaným římským právem, a přispívá k sjednocení právních předpisů v zemi. Tato recepce vede k založení říšského komorního soudu v roce 1495. Svůj význam v této době má i nadále saská právní oblast, kde významnou osobností byl zejména profesor Benedikt Carpzof, který žil v letech 1595–1666. V 18.století se i zde projevují vlivy osvícenství a racionalizmu a vzniká přirozené právo (Naturrecht), které je založeno na rozumové stránce. Nejvýznamnějšími osobnostmi zde byly Samuel Pufendorf, Christian Thomasius a Christian Wolff.⁹⁴

Christian Wolff, který je považován za nejvýznamnějšího představitele nehistorického přirozeného práva, a který se snažil o logiku po vzoru přírodních věd a odvozování po vzoru geometrie. Jeho názory korespondují s úsilím některých německých panovníků o vytvoření přirozenoprávních kodifikací, kde se postupně z pramene práva stává zákon.⁹⁵

V oblasti říšského práva je nejdůležitějším právním dokumentem vydaný trestní řád z roku 1532 – *Constitutio Criminalis Carolina*. Dalšími díly v této oblasti byl Říšský policejní řád z roku 1530, který byl doplněn v letech 1548 a 1577 a který představuje rozsáhlé mimořádné zákonodárné dílo, které obsahovalo řadu dalších předpisů pro hospodářskou a správní oblast.⁹⁶

93) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str. 365.

94) Tamtéž, str.382.

95) Tamtéž, str.383.

96) Tamtéž, str.383.

U městského a zemského práva dochází k velkému rozvoji při němž je částečně používáno i římské právo. Mezi nejvýznamnější díla v této oblasti je nutné zmínit například zákoník trestního práva z roku 1751, procesní právo z roku 1753 a nejdůležitější z nich sepsání soukromoprávního díla *Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis* z roku 1756, jehož autorem je von Kreittmayr a zůstal v platnosti až dokonce 19.století. Zde je nutné zdůraznit, že na některých částech německého území v 19.století také platily významné zákoníky jiných zemí, jako na příklad rakouský ABG z roku 1811 a francouzský Code Civil z roku 1804.⁹⁷

V druhé polovině 19.století dochází k odklonu od pozitivistické pojmové vědy na stranu sociologicky zaměřeného účelu v právu. V prvních desetiletích 20.století vzniká škola zájmové jurisprudence, která se věnuje míře svobody soudce při aplikaci konkrétní právní normy. S ohledem na rostoucí počet vydávaných zákonů je nutné v některých zemích zřídit úřední sbírky – příkladem je Prusko roku 1806 a na tuto snahu navazuje i Německá říše, která v roce 1871 zakládá tyto sbírky na celostátní úrovni. Mezi významná díla v této oblasti patří Kriminální zákoník od autora Anselma von Feurbacha z roku 1813 a Trestní zákoník z roku 1851, který je ovlivněn francouzským *Code pénal*. V oblasti celoněmecké kodifikace je nutné zmínit Všeobecný německý směnečný řád, vydaný v letech 1848–1850. Dalším významným právním dokumentem byl Všeobecný německý obchodní zákoník z roku 1861.⁹⁸

Důležitý vývoj na konci 19.století je i v oblasti správního práva, kde je vydána kniha Německé správní právo z roku 1896 autora Otto Mayera. V této době neexistuje na německém území i nadále centrální soudnictví a soudní soustava je tvořena lokálně v jednotlivých zemích. Panovník postupně ztrácí možnost zasahovat do činnosti jednotlivých soudů a je zdůrazňována jejich nezávislost. Významným počinem na této úrovni je vydání Zákona o organizaci soudů z roku 1877, které sjednocuje struktury soudnictví s jejich organizační složkou. V oblasti civilního procesního práva jsou německé země rozděleny do tří skupin, první jsou ty, které jsou členěny dle obecného procesního práva, druhá skupina je typická zaváděním nových prvků práva (zejména Prusko), třetí skupina, kde od roku 1806 platí francouzský *Code de procédure civile*.⁹⁹

97) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str.384.

98) Tamtéž, str. 400.

99) Tamtéž, str. 412.

K modernizaci dochází i v oblasti trestního práva, kdy nejprve vychází bavorský trestní zákoník roku 1813, dále pruský zákoník z roku 1851 a říšský trestní zákoník z roku 1871. Trestné činy jsou dle nich rozdělovány na zločiny, přečiny a přestupky. Na počátku 20.století je často diskutována otázka smyslu trestu, kde dochází k odklonu od formy odplaty k myšlence prevence a výchovy. Také tresty smrti a zmrzačující tresty jsou často nahrazovány tresty odnětí svobody. Také soukromé právo zaznamenalo svůj vývoj v podobě německého občanského zákoníku (*Bürgerliches Gesetz Buch – BGB*).¹⁰⁰

Významnou úlohu ve vývoji novodobých německých právních dějin sehrálo období Výmarské republiky, která začala vznikat na konci roku 1918. V této době se rozvíjí zákonodárná činnost především v oblasti pracovního práva. Typická je tvorba práva ze strany jednotlivých německých zemí, která se velmi změnila za nacistického státu, který upřednostňoval celoříšskou úroveň. Období nacistického státu nechvalně „proslulo“ četnými zákony směřujícími k rozvoji říše jako byly například Norimberské zákony z roku 1935, Zákon o říšském občanství a dále zákony vedoucí k pronásledování určitých skupin obyvatelstva, převážně Židů.¹⁰¹

Na konci druhé světové války je nutné zmínit procesní soudní řízení proti dvaceti čtyřem hlavním válečným zločincům, které začalo před mezinárodním vojenským tribunálem v listopadu 1945 v Norimberku. Bylo vedeno na základě statutu vydaného spojenci 08.08.1945 v Londýně a který upravoval složení tribunálu a základy obžaloby ze tří skutkových podstat – zločiny proti lidskosti, proti míru a válečných zločinů. Od roku 1950 byla přenesena pravomoc na pronásledování nacistických zločinců v dalších procesech na soudy Spolkové republiky Německo. V šedesátých letech byly významnými soudními procesy i jeruzalémský proces s Adolfem Eichmannem v roce 1961 a osvětimský proces probíhající v letech 1963–1965.¹⁰²

Další vývoj práva v oblasti Německa byl rozetnut poválečnou situací, kdy došlo k vytvoření 4 zón (americký, britský, francouzský a sovětský sektor). Následně došlo k separaci sektorů, kdy sloučením západních vznikla Spolková republika Německo a z východního sektoru vznikla Německa demokratická republika v roce 1949. Jednotlivé země se vyvíjely odlišně a Německá demokratická republika se vyvíjela v rozporu s demokratickými principy a naprosto

100) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str. 414.

101) Tamtéž, str. 421.

102) Tamtéž, str. 423.

odlišně od svého západního souseda. Velký vliv zde mělo prosovětské smýšlení a vedení. V právní oblasti zákony sloužily výhradně k represí a udržení státní moci. Takto to bylo až do 09.11.1989, kdy bylo dovoleno občanům Německé demokratické republiky vycestovat do Spolkové republiky Německo, to bylo umožněno na základě prohlášení vlády, pod silným vlivem demonstrací a demokratických hnutí a vln s celoevropským rozsahem, byl dále donucen rezignovat generální tajemník Sjedenčené socialistické strany Německa Erich Honecker, Německá demokratická republika se poté zmítala v období bezvlády, což vedlo k pádu celého komunistického režimu a opětovnému sjednocení, které proběhlo 03.10.1990, kdy došlo k recipování práva ze Spolkové republiky Německo a zániku Německé demokratické republiky.

5.4. Rakousko a Uhersko – mezníky ve vývoji právních dějin

5.4.1. Rakousko

První zmínka o dnešním Rakousku je z roku 996, kdy na území východně od Bavorska byla založena takzvaná pohraniční marka proti nájezdům Maďarů a je zde pojmenování Ostarrichi. Rakousko tak nevzniklo podle názvu kmenů, ale spíše podle územního uspořádání, kdy se k původnímu území přičlenily další země, zejména Štýrsko, Kraňsko, Korutany, Horní Rakousy a Dolní Rakousy. Dalším vývojem zde vznikl státní útvar, jehož historie je spjata především s vládou Habsburků.¹⁰³

Původní vládce rod Babenberků roku 1246 vymírá a císař připojuje tyto země zpět k říši a dosazuje zde svého správce. Po bojích s uherským králem postupně spojuje všechny rakouské země český král Přemysl Otakar II., ale po usnesení Norimberského dvorského sjezdu roku 1274 je nucen se jich vzdát. Rok 1282 je významným mezníkem, kdy na trůn nastupuje syn Rudolfa Habsburského Albrecht. Posílení práv rakouských vévodů nastává vydáním Zlaté buly Karla IV., roku 1356. Další vývoj v rámci této dynastie je ovlivněn řadou rozporů, politických a státních událostí a snahou o stanovení dědičnosti rakouských zemí, k jejichž dovršení došlo v srpnu 1804. Základním právním dokumentem oblasti dědičného

103) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právní učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str.438.

práva se stala Pragmatická sankce vydaná v roce 1713, která byla nejprve interním předpisem a později nabyla statusu říšského práva. Pro rakouské země byla doplněná v roce 1839 rodinným statutem a její platnost trvala až do roku 1918. V rozvoji společných úřadů pro rakouské, české a uherské země je charakteristický rok 1526, ale největšího rozkvětu dochází po Třicetileté válce a následném období osvěcenského absolutismu zosobněného především Marií Terezií a Josefem II.¹⁰⁴

Revoluční rok 1848 se nevyhnul ani Rakousku, kde dochází k potlačení revoluce, krátkému působení oktrojované ústavy a nástupu Bachovského absolutismu. K ústavnímu vývoji se Rakousko vrací v roce 1867 v takzvané Prosincové ústavě, jejíž platnost byla až do roku 1918, kdy v důsledku válečného vývoje zaniká více národnostní monarchie.¹⁰⁵

Po první světové válce vzniká nový státní útvar, který volí republikánskou formu státního uspořádání a proti Habsburkům je vydán v roce 1919 speciální zákon, který řešil mimo jiné i převzetí jejich majetku. Další vývoj byl ovlivněn Saint germainskou mírovou smlouvou z podzimu 1919, který řešil i právo národů na sebeurčení. Nejvýznamnějším právním dokumentem v této době je ústava z 01.10.1920, kde hlavním autorem byl Hans Kelsen a vychází z principu dělené moci, federálního uspořádání a republikánského právního státu. Organizace soudnictví je dle této ústavy prováděna nezávislými soudy, kde je určitý podíl lajků a soudů porotních. Dále zavádí Správní soudní dvůr a Ústavní soudní dvůr. Tato ústava je novelizována až v roce 1925, kdy dochází k rozšíření kompetencí spolkových zemí. K další její novelizaci potom dochází v roce 1929, kdy je posíleno postavení prezidenta.¹⁰⁶

Další vývoj v Rakousku na počátku třicátých let 20.století je charakterizován bojem o rozložení státní moci, kdy u vlády jsou křesťanští socialisté a ti o ní bojují proti sociálním demokratům a národním socialistům, kteří chtějí připojení státu k nacistickému Německu (DNSAP je v Rakousku v červnu 1933 zakázaná). Ani tyto kroky nezabránilly k připojení Rakouska k nacistickému Německu a zániku rakouského státu 13.03.1938.¹⁰⁷

104) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str.439.

105) Tamtéž, str. 442.

106) Tamtéž, str. 442.

107) Tamtéž, str. 444.

Po druhé světové válce nemá Rakousko roli poraženeckého státu, ale je prezentováno jakožto první oběť německé agrese. Dle dohody z Jaltské konference v únoru 1945 a rozdělení země do čtyř okupačních zón dochází k realizaci slibu o nezávislosti země a obnově rakouské republiky v rozsahu k roku 1938. Nová vláda zde vyhláší předběžnou ústavu a je vydán i zákon o převodu práva, který ruší všechny zákony a nařízení v Rakousku vydané po 13.03.1938. Ke stabilizaci státu dochází také po listopadových volbách v roce 1945. Další právní vývoj je ovlivněn snahou o osamostatnění země a odpor Sovětského svazu, který zde nechce ztratit svůj vliv, to se mění až v květnu 1955, kdy status Rakouska upravuje státní smlouva, v níž je stanoven zákaz politického a hospodářského sjednocení s Německem a ústavní zakotvení rakouské neutrality. Sovětský svaz nakonec musí se smlouvou souhlasit až na základě příslibu ústavou zakotvené neutrality Rakouska z 26.10.1955. I přes tuto slíbenou neutralitu Rakousko přistoupilo k Evropské Unii 01.01.1995.¹⁰⁸

5.4.2. Uhersko

V uherském právním řádu převažuje od počátku 11.století nepsané obyčejové právo, jehož základem je slovanské a germánské právo. Významným zdrojem jsou i nařízení panovníka, které vydává sám, nebo po dohodě s radou. V této době jsou nazývána Dekreta a jsou první předzvěsti budoucích zákonů. Jsou publikována převážně ústně a jejich zachycení v písemné podobě provádí především duchovenstvo. První kodifikací práva je padesát pět normativních článků rozdělených do dvou knih od krále Štěpána I., zde je možné zachytit rozdělení knih na hlavy a paragrafy. Jejich platnost byla až do konce čtyřicátých let 20.století. Vedle uvedeného sepsání se zákony zaměřovaly na zachování soukromého vlastnictví, pořádku a míru v zemi. Významnou památkou je též spis *Libellus de instituone morum*, který vznikl v roce 1013–1015 a pojednává o radách panovníka svému nástupci – synovi. Zabývá se také otázkou věrnosti knížat, županů a rytířů a vážení si rozličnosti jazyků a zvyků přicházejících do země. Dalšími dochovanými památkami jsou například zákony krále Ladislava o trestně právní ochraně vlastnictví a krále Kolomana o náboženských poměrech.¹⁰⁹

108) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str.445.

109) Tamtéž, str.614.

V oblasti kodifikace uherského práva představoval právní obyčej významnou část právních pramenů, zejména právo šlechtické. Toto právo zůstalo velmi dlouho izolované od vlivu ostatních právních systémů. O první kodifikaci se pokusil Matiaš Korvín, kdy v roce 1486 vydal dílo *Decretus Maius* (Větší dekret), který obsahoval právní normy z oblasti trestního, procesního a majetkového práva. Tento dokument neměl dlouhého trvání a již v roce 1492 jej zrušil jeho nástupce Vladislav Jagelonský, kdy vydal svůj vlastní dekret *Decretus Maius Wladislavii*. Na základě požadavků stavů nařídil potom tento král sepsání sbírky soudních rozhodnutí, kde se objevovalo obyčejové právo, jednalo se o sbírku *Decisiones Tabulae tempora Wladislaw Regis*, které bylo dokončeno a schváleno 19.10.1514. Později došlo k několika přepracováním a pozdějšímu vydání v roce 1717 pod názvem *Opus Tripartitum Carolinum*.¹¹⁰

Významnou památkou v oblasti právních sbírek byla i *Decreta Constitutiones et articuli incliti regni Hungariae* z roku 1628.¹¹¹

Rok 1848 se nesl v duchu svého přízviska, jakožto rok Revoluční, tento rok se projevil na právních systémech po celé Evropě. Od prvního listopadu 1848 bylo na uherském státním území zavedeno všeobecné zdanění a garantovaly se občanské svobody, vyučování náboženství v podobě křesťanství, svoboda tisku, byly zrušeny vrchnostenské vztahy v oblasti pozemkové a Vídeň vyhlásila stanné právo. V březnu 1848 bylo vyhlášeno 31 zákonů známých pod názvem Březnová ústava. Po vydání Březnové ústavy Stadionovy v roce 1849 Uhry ztrácejí svoji samostatnost, ale již 14.04.1849, vyhláší Uherské národní shromáždění nezávislost, Habsburkové jsou sesazeni z trůnu a vyhoštěni.¹¹²

V šedesátých letech 19.století začala harmonizace rakouského a uherského práva, která vyvrcholila konferencí 23.02.–04.03.1861. Hlavním úkolem bylo vypracovat dočasná právní pravidla, která nemohla být přijata jako zákon. V oblasti obchodního práva došlo v roce 1864 k rozsáhlejší recepci rakouského práva. V trestněprávní oblasti se konference zabývala pouze trestním řádem. V oblasti správního práva nedošlo k žádné změně.¹¹³

110) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str.627.

111) Tamtéž, str. 629.

112) Tamtéž, str. 643.

113) Tamtéž, str. 646.

V šedesátých a sedmdesátých letech 19.století byla v uherské právní soustavě stále nejednotnost soudní soustavy. I když v roce 1860 došlo k obnově stavovského soudnictví, teprve až v sedmdesátých a osmdesátých letech byla soudní soustava oddělena od té správní, v roce 1871 bylo vytvořeno první státní zastupitelství.¹¹⁴

Po porážce Rakouska-Uherska došlo k rozpadu monarchie 16.10.1918. Po této události následoval politický a mocenský neklid v zemi, který přetrval až do druhé světové války. Tento vývoj vedl k závislosti na Německu a okupaci východních částí sousedních území, zejména jižního a jihovýchodního Slovenska, dále pak západní části Podkarpatské Rusi. Na zabraných územích maďarská moc realizovala národnostně nesnesitelnou politiku a Maďarsko tak vstoupilo do válečného stavu ve Sovětském svazu. Teprve až 28.12.1944 byla podepsána dohoda o příměří se Spojenci, za podmínky rozpuštění všech fašistických organizací a nápravě válečných zločinů. Další období datující se od roku 1945 až do podzimu 1988 se neslo ve znaku posílení právních norem a moci ve prospěch socialistické dělnické strany. Rok 1989 přinesl do Evropy demokratické změny, které se nevyhnuly ani Maďarsku.¹¹⁵

5.5. Polsko – mezníky ve vývoji právních dějin

Již od počátku osmého století vznikají na polských územích kmenové státy, které původně tvořilo několik příbuzensky spojených rodin. Z tohoto období nemáme přesné záznamy a máme pouze střípky mozaiky, která by nám popsala, co se na území Polska v tomto období dělo. V čele těchto států stál rodový náčelník a obyvatelé byli spojeni do celků zvaných opole. Teprve v druhé polovině 10.století dochází ke sjednocení těchto států pod vedením kmene Polanů, obyvatelé tohoto kmene, kteří sídlili v oblasti Hvězdna a Poznaň postupně jednotlivé státy sjednocovali. Jejich kníže Měšek I. přijal v roce 966 katolické křesťanství prostřednictvím Čech. V roce 968 bylo v Poznani založeno první biskupství a vytvořena samostatná církevní provincie, která byla závislá na papeži.¹¹⁶

114) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právní učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str. 647.

115) Tamtéž, str. 648.

116) Tamtéž, str. 575.

K rozvoji práva dochází na polském území v období středověku, kdy hlavní úlohu má právo zemské, německé a církevní. V oblasti zemského práva je významná zejména Kniha henrykovská o právních úkonech z cisterciánského kláštera, která je sepsána v staroněmeckém jazyce. V oblasti církevního práva, které mělo různé prameny na polském území je známá především sbírka kanonických předpisů *Collectio tripartita* ze třináctého století. Z německého práva bylo ve třináctém století na polském území užíváno Saské zrcadlo.¹¹⁷

V padesátých a šedesátých letech 14.století bylo hlavním pramenem práva nařízení panovníka, které upravovalo organizaci státu a trestní řízení z této doby jsou významná četná nařízení a jejich sepsání do Statutů Kazimíra Velikého, který roku 1423 doplnil Statut vardský a společně se tak staly základním pramenem zemského práva až do konce 18.století.¹¹⁸

Na polském území v období středověku platily výjimky z právní způsobilosti, kterou neměli otroci a osoby zbavené práv nazývaní *Wywolanci*. Zároveň měly tuto odpovědnost pouze fyzicky vyspělé osoby, následně byla hranice stanovena na 15 let pro muže a 12 pro ženy, jako tomu bylo obdobně v římském právu. Omezenou míru právní odpovědnosti měli nešlechtici, v případě vlastnictví půdy. Žena, která zůstávala pod ochranou rodiny, cizinci, jejichž dědictví po cizinci na polském území připadlo panovníkovi. Židé a tatarští muslimové nemohli uzavírat manželství s křesťany a židé navíc nemohli svobodně pobývat v zemi, naopak muslimové mohli vlastnit pozemky. V oblasti manželského a rodinného práva se od roku 1215 staly součástí církevní formy uzavření manželství ohlášky. Platila i další pravidla, kdy muž byl hlavou rodiny a žena byla povinna být poslušná a věrná a přinášet do manželství výbavu. Manžel byl zároveň povinen zabezpečit manželku při ovdovění ve formě vdovského věna. Vlastnické právo bylo v Polsku rozděleno na několik subjektů, kde šlechtic měl hlavní vlastnictví a rolníci vlastnictví užitkové. Při převodu vlastnického práva byl nutný zápis do soudních knih. Při pronájmu půdy platil její nájemce vlastníkovi podílem z úrody, nebo prací či úplatou při zajištění závazků platilo, že přísaha musela být provedena v kostele.¹¹⁹

117) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str.576.

118) Tamtéž, str. 579.

119) Tamtéž, str. 580.

U trestního práva byl nejvyšší trest smrti ukládán za velezradu a zločiny proti panovníkovi, dále pak za lupičství, žhářství a vraždu. Ostatní trestní delikty byly obvykle řešeny pokutou. Zajímavostí je, že za pátrání po pachateli vraždy nesla odpovědnost obec, kde bylo tělo mrtvého nalezeno. Pokud obec tohoto pachatele nevypátrala, musela platit pokutu. V této době byl panovník nejvyšší soudní mocí jak ve městě, tak i na venkově. Při vyzívání k účasti žalobcem na soudním řízení stačila původně ústní forma, ale s rozvojem státní moci vznikla forma písemného obeslání. Vznesené důkazy byly především svědecká výpověď, vyhodnocení stop a spolupřísa, kdy spolupřísežníkem šlechtice mohl být i šlechtic a v krajním případě se užívalo ordálů.¹²⁰

Období šlechtické republiky na konci 15.století bylo ve znamení rozvoje především městského a soukromého práva. V roce 1496 byl vydán Piotrkovský statut, kterým král výrazně omezil práva měst, k čemuž jej donutila šlechta. Právním zdrojem světského práva byly takzvané *laudy*, tj. normy, které vydával sněm. Jejich sepsání bylo vydáno v roce 1505 v Laského statutu, který byl základním pramenem polského zemského práva. Státní zřízení upravovali normy, které byly vydávány jako neměnné a k nim patřily na příklad Jindřichovské články z roku 1573. U městského práva byly vydány četné kodifikace, jako na příklad z díla Jakuba Przyluského nebo Bartolomieje Groickiho.¹²¹

V roce 1576 si šlechta přisvojila právo k nerostnému bohatství, které dosud náleželo pouze králi. Dalším privilegiem šlechty byla i dispozice se soukromým majetkem, kde stačila existence listiny o zcizení a její zápis do soudních knih. V oblasti závazkového práva v 16.století se vyskytuje pojem hypotéka, která nabírá svého významu před zástavou. Platí zde, že při nedobytnosti pohledávky se nemovitá věc prodá a přebytek získané částky se vrátí dlužníkovi. Ke změnám dochází i v oblasti osobního a rodinného práva, kdy od 16.století trvá poručenství do osmnácti let. Dle zákonů Kazimíra Velikého, které směřovaly k upevnění centrální moci například platilo, že pokud byl šlechtic třikrát chycen při majetkovém deliktu, ztrácel čest a všechna práva náležící k jeho stavu.¹²²

120) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str.584.

121) Tamtéž, str. 588.

122) Tamtéž, str. 593.

Významným počinem v rozvoji zákonodárství byl rok 1788, kdy byl do Varšavy svolán sněm pro uskutečnění dalších reforem, který je nazýván jako Čtyřletý sněm. Jeho činnost však nebyla po dvou letech působení příliš úspěšná a bylo nutné vydání nové ústavy s myšlenkami moderních metod. Proto byla 03.05.1791, po vzoru ústavy Spojených států amerických, tato ústava vydána. Jednalo se o druhou psanou ústavu na světě, třetí byla následně francouzská ústava z 03.09.1791. Jejími hlavními autory byl polský král Stanislav August Poniatowski a Ignác Potocki.¹²³

Na konci 18.století stále více zasahovaly do vnitropolitického vývoje okolní mocnosti, zejména Rusko, Prusko a Rakousko, kdy po porážce národního povstání v roce 1795 si tyto mocnosti rozdělily polské území, na jejichž jednotlivých částech platily právní normy států, které je spravovaly. Na pruských územích to byl BGB, v Haliči rakouský všeobecný občanský zákoník (ABGB). V této době bylo v roce 1807, po porážce Napoleona Pruskem, založeno Varšavské knížectví, kde platil *Code Napoleon*. Tento stav územního uspořádání trval až do obnovení polské samostatnosti v roce 1918. Také na tomto samostatném území i nadále platilo právo německé, pruské, rakouské, uherské, ruské a francouzské.¹²⁴

Velkým mezníkem ve vývoji polského státu bylo napadení Polska německou armádou 01.09.1939, kdy po porážce polská vláda odchází do exilu v Paříži a Polsko je dekretem říšského kancléře Adolfa Hitlera z 08.10.1939 připojeno k Velkoněmecké říši. Po válce byla 28.06.1945 vytvořena dočasná vláda, ve které většinu měli komunisté. Státní, právní a kulturní vývoj byl opět ve znamení socialistického státního zřízení a v roce 1952 byla přijata Ústava polské lidové republiky, která byla plně podřízena totalitnímu režimu. Na konec však snahy odbojového svazu Solidarita v čele s Lechem Walesou přinesly zvrát v politickém vývoji společnosti, které byly završeny jednáním od 06.02. do 05.05.1989 ve Varšavě. Následně byl státu vrácen původní název Polská republika. Nová ústava byla ratifikována 02.04.1997 a v této době vznikly nové kodexy trestního zákona, trestního řádu a obchodních společností.¹²⁵

123) SELTENREICH, Radim. Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. 3., upr. vyd. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-54-7, str.597.

124) Tamtéž, str. 601.

125) Tamtéž, str. 603.

Závěr

Právo je neopomenutelným prostředkem při výkonu svrchované moci na určitém státním území a nad obyvatelstvem. Slouží ke stabilizaci poměrů ve společnosti, ekonomice a dalších odvětvích, která souvisí s existencí státu. Rozhodně je nutné brát v potaz jednotlivé proměny a vývoj práva a společnosti, jelikož právo a jeho existence udává normu a řád, pokud se vyskytne v tomto ohledu deviace, ve formě porušení norem, je zde nutné užití výchovných prostředků, nejčastěji ve formě sankcí, a je nutná reakce na společensko-kulturní vlivy a další proměny, které se projevují ve formě novelizací a přijímání nových právních norem.

Když srovnáme právo v historickém kontextu, jednotlivá odvětví práva a kultury se neustále prolínají a koexistují v různých rovinách práva a společnosti. Rozhodně nelze ulpívat pouze na minulosti, jelikož čas je proměnná jednotka a společnost, stejně jako stát a další sociálně-kulturní vlivy, prochází neustálou proměnou a je zapotřebí neustále reagovat a přizpůsobit se novým podmínkám, aby stát a jeho jednotlivé složky moci a funkční aparáty fungovaly, jakožto dobře sladěný a funkční mechanismus.

V reakci na vývoj společností a kultur, zde docházelo k vývoji a rozvoji právních kultur, jelikož každá kultura má potřebu upravit normy chování, ekonomický růst, kulturní vazby a chránit společnost a kulturu pro její další rozvoj.

Cílem této práce bylo poskytnout ucelený exkurz s akcentem na jednotlivé právní kultury a přiblížit tak vznik a vývoj právní systémů a kultur, které jsou nedílnou součástí každodenního života, jelikož bez práva nelze stanovit normu a řád fungování společnosti.

Dále je důležité jednotlivé právní kultury, respektive odlišnosti od té naší respektovat, jelikož každá kultura má nějaké obyčeje a pravidla, kterým nemusíme rozumět, ale patří neoddělitelně k této kultuře, stejné je to i při pohledu ostatních právních kultur na tu naší, nemusí vše chápat, ale je potřeba se navzájem respektovat.

V rámci rozsahu, stanoveného pro vytvoření této práce, nebylo možné věnovat se podrobněji jednotlivým oblastem, avšak byla snaha o prohloubení

elementárních znalostí této oblasti. Na tomto místě je potřeba zmínit, že bylo nastíněno obecně známé rozdělení právních systému. Existuje však mnoho hledisek, jak právní systémy a subsystémy dělit, ku příkladu dílo Viktora Knappa a dalších.

Myšlenka na závěr: Právo lze chápat, jakožto fenomén, který nelze nechat bez povšimnutí a vyvstává zde otázka, zdali by každý neměl mít alespoň elementární znalost práva, jelikož pak by nedocházelo k dezinformacím, které se hbitě rozšiřují napříč společnostmi. Toto nelze brát, jakožto vynutitelný prvek, spíše jako myšlenku na závěr, jelikož právo nás všechny obklopuje a spojuje, nicméně nelze nikomu nařídít vzdělávat se v nějaké oblasti, jelikož by byly narušeny základní principy demokratického zřízení. Nelze nikomu, bez specifických prostředků a situací nařizovat chování. Tento princip je nezbytný pro harmonické fungování jednotlivých částí a aparátů státu, hlavní je zachování svobody a práv občanů.

Seznam použité literatury

1. FALADA, David. *Recepce římského práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-603-3.
2. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. ISBN 978-80-7380-454-1
3. GERLOCH, Aleš. *Praktikum teorie práva*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-674-3.
4. KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1.
5. KUKLÍK, Jan a Radim SELTENREICH. *Dějiny angloamerického práva*. Praha: Leges, 2011. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-87-5.
6. MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.
7. PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. Praha: Leges, 2014. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-053-6.
8. SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-566-1.
9. URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2001. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-504-6.

Seznam použitých právních předpisů:

Právní předpisy jsou monitorovány k 01.03.2023

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění